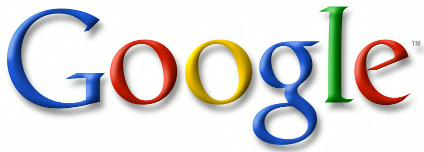

EENIGE

TAAL- EN NATUURKUNDIGE ONTDEKKINGEN

VAN DEN HOOGLEERAAR

J. VAN VLOTEN

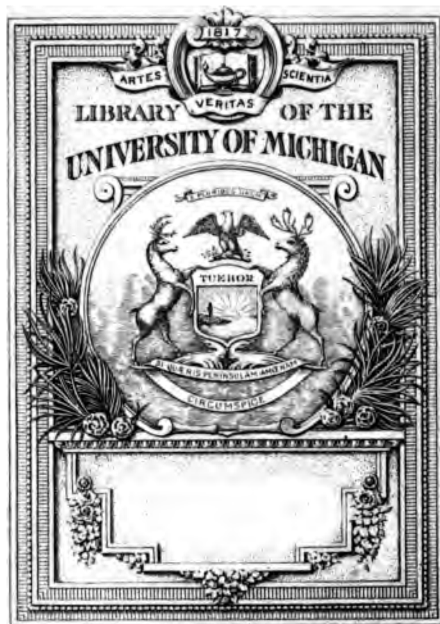
DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID

BEOORDEELD DOOR

DR. P. J. COSIJN.

HAARLEM.
ERVEN F. BOHN.
1871.

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

EENIGE

TAAL- EN NATUURKUNDIGE ONTDEKKINGEN

VAN DEN HOOGLEERAAR

Johannes

J. VAN VLOTEN

DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID

BEOORDEELD DOOR

DR. P. J. COSIJN.

HAARLEM.
ERVEN F. BOHN.
1871.

Mocht deze brochure in handen komen van lezers onbekend met Dr. J. van Vlotens overbekenden Levensbode — en zoo zijn er stellig in dezen of genen achterhoek, waar de beschaving nog niet is doorgedrongen — dan verzoek ik hen beleefdelijk niet verder te lezen dan na kennis gemaakt te hebben met de laatste aflevering van genoemd tijdschrift. In de eerste plaats zal deze kennismaking hun (vooral zoo zij liefhebbers zijn van gemoedelijke lectuur) tot een aangename tijdkorting strekken, in de tweede plaats zullen zij dan eerst begrijpen, wat schrijver dezes heeft doen besluiten om den Hoogleeraar met allen eerbied aan zijn hoogen rang verschuldigd te antwoorden. Immers de tactiek, tot nog toe zoowel door anderen als door mij tegenover Dr. van Vloten in acht genomen, kan thans moeilijk worden gevolgd. Men heeft zich tot regel gesteld op de aanvallen van DEN MAN bij uitnemendheid (gelijk hij zich zelven betitelt) een 'waardig' stilzwijgen te bewaren. Hoewel van nature tot die rol ongeschikt, heb ik mij zelven geweld aangedaan en 's MANS vorige insinuatiën natuurlijk met billijke verontwaardiging (want dat behoort er bij) en met datzelfde 'waardige' stilzwijgen laten voorbijgaan. Nu is dat onnoodig. Van Vloten heeft geargumenteerd — bij alwat

heilig is, verzeker ik het U, waarde Lezer — hij heeft geargumenteerd! Thans staan wij op vasten grond; van stap tot stap kunnen wij zijne redeneering volgen. 'T gemis van een kijforgaan kan dus niet meer ter verontschuldiging worden aangevoerd. 'T nobele 'ignoreeren' laat ik aan anderen over. Volgaarne aanvaard ik den strijd — maar vooraf een enkele opmerking omtrent den titel *ploert*, waarmede de groote man mij bij herhaling vereerd heeft. Het is toch duidelijk, dat dit alles behalve een argument is en men dus in twijfel kan staan, of 't geheel na zulk een fraaie inleiding wel een antwoord waard is en of onze Hoogleeraar zich niet van een dergelijk middel bedient om zeker te zijn van alleen aan 't woord te blijven. Edoch na aandachtige lezing van 's MANS jongste pennevrucht heb ik de verrassende ontdekking gedaan, dat onze Hoogleeraar — 't groote woord moet er uit — zich zelven onder de ploerten rekent. Ik verzoek een iegelijk, die mij op deze losse verzekering niet gelooven wil, in de laatste aflevering van den Levensbode 't stukje op te slaan getiteld Jacob van Oostvoorne, welk juweeltje van bondigen betoogtrant en hoffelijken pennestrijd met meer recht den naam van Dr. Eelco Verwijs als opschrift konde voeren, daar over genoemden Jacob niets steekhoudends, over Dr. Verwijs werkelijk één waar woord gezegd wordt. Deze toch had de vermetelheid zoo verre gedreven om met schending van alle menschelijke en goddelijke wetten een paar kluchtige invallen van Dr. van Vloten — den eenen op taal-, den anderen op letterkundig gebied — naar waarde te beoordeelen en wordt nu tot loon voor dien ondankbaren arbeid door den Hoogleeraar als *ploertencriticus* begroet. Nu weet ik zeer goed — en het zal mijn treurige taak zijn dit nader aan te toonen — dat Dr. van Vlotens taalkennis wel iets te wenschen overlaat. Maar ik acht de veronderstelling, als zou een hoogleeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde, een man blakende van ijver voor 't onverbasterde Dietsch, de kracht en beteekenis zijner eigen woorden zoo weinig gevoelen, dat hier juist 't tegenovergestelde te lezen staat van wat zijn bedoeling was, — ik acht, zeg ik, die veronderstelling te stout om ze zoo losweg aan te nemen. 'T kan toch best zijn, dat onze Hoogleeraar zeer goed weet, dat *ploertencriticus* nooit iets anders kan

beteekenen dan *criticus van ploerten*, en hij derhalve door Dr. Verwijs dezen bijnaam te schenken, aangaande zich zelven een bekentenis aflegt, die men — het zij anders niet tot 's MANS oneer gezegd! — geenszins van hem dorst verwachten. Edoch — laat ons voorzichtig zijn en wachten tot zich meer verschijnselen dier zelfkennis voordoen, ten einde op onze beurt niet verschalkt te worden door iets, dat later mocht blijken een krijgslist te wezen — of een flater. Het is toch ook denkbaar, dat onze keurige steller hier ploert-criticus (d. i. iemand die ploert en criticus tegelijk is) bedoelde — maar het de moeite niet waard achtte gemeld stukje van taal en stijlfouten te zuiveren, daar zich dit anders van zijne overige werken te gunstig zoude onderscheiden — en, om U de waarheid te zeggen, Lezer! de kool ware dan ook de sop niet waard geweest.

Zonder twijfel zal menigeen, de onpartijdigheid in acht nemende, van mij willen vernemen, wat toch dat windgebrom geweest is, dat „bij 't rollen van mijn donder" in den Spectator van 10 September den Hoogleeraar „in 't belang der taal" en „opdat ik en anderen er ons voordeel mee zouden doen" de welversneden pen heeft doen ter hand nemen tot staving der stelling, dat ik „aan 't kamergeleerd euvel der stelselzucht mankgaande voor den juisten blik op 't volle leven der taal, 't levendig bezef harer eigenlijke natuur volkomen bedorven ben". Dat „windgebrom" nu, en ik verzoek iedereen zijn verwachting niet te hoog te spannen, bestond in anderhalven regel druks, waarin gezegd werd, dat de afleiding van *Daventria* als van *divantriu* [1]) of doode boom met alle klankstelsel in strijd was. 'T is moeilijk om niet pedant te worden, nu een van Vloten mij de verzekering geeft, dat ik in dertien, zegge dertien woorden zooveel windgebrom en dondergerommel heb saamgeperst, dat ik Antonides ben nabijgekomen! — ziedaar een kunststuk, waarin ik misschien in mijn geheele leven niet voor de tweede maal zal slagen! 'T gekste van de zaak was, dat ik DEN MAN niet eens genoemd had. Dit behoefde ook niet. Immers de geheele wereld wist zoo goed als ik, dat de doode-

---

[1]) Gemakshalve citeerde ik den Gotischen vorm.

boomsafleiding uit Dr. van Vlotens brein gesproten was, en niemand had kunnen denken, dat het majesteitsschennis ware daartegen protest aan te teekenen. Alleen in den aanhef van 't met windgebrom en dondergerommel sluitende stukje kwam Dr. van Vlotens naam een paar maal voor. Maar ik had daaraan part noch deel. Ik had gesproken van 't „Sieraad van Nederland." De Redactie van den Spectator bleek evenwel van oordeel te zijn, dat op dien eerenaam onze Hoogleeraar niet de minste aanspraak had; derhalve substitueerde zij, doch zonder mijne voorkennis, 's MANS naam en liet den argeloozen schrijver er in loopen. Ter eere dier Redactie zij voorts vermeld, dat zij trots mijn beklag over die eigendunkelijke handelwijze in haar gevoelen volhardde en rectificatie weigerde.

Thans kunnen we gevoeglijk overgaan tot de behandeling van 't etymologisch vraagstuk. De welwillende lezer, die geen belang stelt in dergelijke questies, kan gerustelijk dit gedeelte mijner brochure overslaan. Misschien zal hij in 't laatste deel 't een en ander vinden, dat meer van zijn gading zijn zal, zoo hij het althans de moeite waard acht na te gaan, hoever de hooggeleerde taalreus boven ons, armzalige pygmaeën, uitsteekt. Wanneer Dr. van Vloten mijne dertien geraasmakende woordekens even kort had willen beantwoorden, had hij kunnen volstaan met mij toe te duwen, dat ik mij jammerlijk vergist had. Inderdaad was dit het geval. Ik beschuldigde den Hoogleeraar bedektelijk van een domheid te hebben begaan — de eerlijkheid gebiedt, dat ik die woorden intrek. Het was niet één domheid, het waren er twee, en wel van de grofste soort. Een ieder gevoelt, welk een verlichting mij deze bekentenis geeft en hoeveel zuiverder 't standpunt is, dat ik tegenover mijn tegenstander thans inneem. Voor ik de letterquestie behandel, is het misschien niet ondienstig de historische wording der doode-boomsetymologie in 't vernuftig brein van den etymoloog zelven na te gaan. Niet altijd is men zoo gelukkig. Hoe belangrijk en leerzaam 't denkproces in de hersenen van groote geesten ook zijn moge, slechts zelden is het ons vergund daarin een blik te werpen. Maar het onmogelijke wordt mogelijk, wanneer men óf de geschriften bezit, waarin Dr. van

Vloten sedert onheuglijke tijden zijne verlichte denkbeelden over allerlei ontwikkeld heeft, óf wat meer van nabij bekend is met 's MANS leven en streven in zijn voormalige woonplaats. Dan blijkt ten duidelijkste, met welk scherp oog onze Hoogleeraar op taal- en natuurkundig gebied gewapend was, hoe gelukkig hij slaagde in 't oplossen der ingewikkelste vraagstukken. Inderdaad zulk een vereeniging van natuur- en taalkennis behoort tot de zeldzaamheden! Het was dan de aandacht onzes Hoogleeraars geenszins ontsnapt, dat om Davo's veste vrij wat peppels tierden. Nu, dat wisten er meer. Maar ziet — de natuurkundige had nauwelijks die ontdekking gedaan, of de taalkundige was gereed om er de vruchten van te plukken. Met bewonderenswaardige scherpzinnigheid had hij reeds vroeger een innig verband opgemerkt tusschen 't oude woord *tere*, boom, en de laatste lettergreep van *Deventer*. 'T eenige punt, dat nog opheldering vereischte, was *Deven*. Immers *Devenboom* gaf onzin, *Dievenboom* ging niet wel aan, maar *Davenboom*... *Daverende boom*, dat klonk nog zoo kwaad niet. En werkelijk... de peppel davert — althans hij trilt, als er wind is namelijk — inderdaad — 't ei van Columbus! Wie had het kunnen denken? *Deventer* was blijkbaar een en 'tzelfde als daverende boom d. i. peppelboom! — Mij is helaas niet ter oore gekomen, of de peppels in Deventer gedaverd hebben van 't applaus der inwoners op 't vernemen van die etymologische vondst. Maar mij werd van een geloofwaardige zijde bericht, dat, zeker toen de eerste roes van opgewondenheid voorbij was, een bewoner des Daverenden Booms het waagde nederig in bedenking te geven, of hier de etymoloog niet over een klein natuurkundig bezwaar was heengestapt. De peppels toch waren, volgens zijn juiste opmerking, geene inheemsche boomen, maar werden eerst in later tijd aangeplant; en de stadsnaam was toch wel een jaar of wat ouder. Dat was waar ook. De opmerking was wel niet aangenaam, maar wat er tegen in te brengen? Er behoort grootheid van ziel toe om onder zulke omstandigheden zijn gelijkmoedigheid te bewaren. Eenigen tijd later werd dan ook den inwoneren Deventers kond gemaakt, dat 't bezwaar gewikt en gewogen, en — mirabile dictu — niet te licht

bevonden was. Voorwaar een bewijs hoe verpletterend 't argument was, aangezien onze Hoogleeraar anders op de hardnekkigste wijze zijn eenmaal opgevatte meeningen ten spijt van alwat er tegen wordt ingebracht, pleegt vol te houden. Toen zag hij blijkbaar in, dat een nieuw onderzoek moest worden ingesteld. Waarschijnlijk hield hij zich bezig met de volgende vragen: 1) of behalve de peppels zich nog andere boomen onledig hielden met daveren; 2) of zoodanige boomen in de omstreken van Deventer te vinden waren. De uitkomsten van dat onderzoek schijnen niet zeer bevredigend te zijn geweest; althans de geleerde zag van 't daveren af en naar een ander werkwoord om. Hoeveel woordenlijsten daarvoor nageslagen zijn, kan ik helaas! mijn lezers niet mededeelen. Evenmin hoeveel kostbare levenstijd daaraan verspild is. Dit alleen is zeker, dat 't resultaat de moeite niet beloond heeft en dat Deventer evenmin doodeboom als peppelboom beteekenen kan. Ik houd mij alleen bezig met het taalkundige vraagstuk en waag het niet mij met van Vloten in natuurkennis gelijk te stellen, welke wonderlijke staaltjes daarvan ook aan 't licht zijn gekomen. 'T kan ook best zijn, dat de doode boomen een afzonderlijke soort uitmaken, tot nog toe alleen den Hoogleeraar bekend; later zullen we zien, dat zijn Hooggeleerde eveneens een zeer bijzondere soort van kip ontdekt heeft, t. w. de *zoogende* kip. Maar op gezag van geachte Deventer ingezetenen houd ik het er voor, dat er aldaar noch doode boomen groeien noch hoenders de functies van zoogdieren verrichten. Maar scherts ter zijde — thans aan den taalkundigen ernst!

Aangenomen, dat werkelijk aan de door Dr. van Vloten gegeven verklaring geen phonetische bezwaren in den weg zouden staan, dan nog ware het de vraag, of de beteekenis niet reeds alleen voldoende zou zijn om de geheele verklaring te verwerpen. Ik geef als voorbeeld de welbekende Engelsche stad *Coventry*. Van Vloten geeft toe, dat ons Deventer en 't Engelsche Daventry identisch zijn. Ik neem daarvan acte om er later mijn voordeel mee te doen. Wij hebben dus twee plaatsnamen op *try*, en niets verbiedt ons, om, als we het *try* in *Daventry* als *tree*, boom, opvatten, volmaakt 'tzelfde in *Coventry* te doen. Verder.

Van Vloten verzekert ons nadrukkelijk, dat de *v* in *Daventry* eigenlijk een *w* is. Aangenomen. Niets verhindert ons dan eveneens de *v* in *Coventry* te beschouwen. Thans wijken de nevelen, waarin Coventry gehuld is, voor 't heldere licht der wetenschap. Parturiunt montes. Wat beteekent nu *Coventry?* De *gekauwde boom!* Inderdaad ik schertste niet. 'T eerste 't beste Angelsaksische woordenboek kan u leeren, dat *cowen* „gekauwd' beteekent. Maar wie zal zulk een naamsverklaring aannemen?[1]) — Niet anders is 't met *Deventer* gesteld. Ook als dit werkelijk *doode boom* beteekenen *kon*, dan nog ware het te bewijzen, dat men die plaats had benoemd naar een verrot stuk hout. Dit bewijs zou alleen dan geleverd zijn, als men een anderen plaatsnaam van gelijke beteekenis als analogon aanhaalde. Tot nog toe heeft van Vloten dat bewijs niet geleverd; of hem dat ooit gelukken zal, betwijfel ik. Maar al ware dat zoo, dan nog zijn tegen zijne verklaring andere bezwaren aan te voeren, tot welker ontwikkeling ik thans overga.

Natuurlijk is wat ik te zeggen heb, alles behalve amusant. En menigeen zal van uit de hoogte zijner beschaving met een medelijdenden glimlach neerzien op de letterzifterij, welke ik nu helaas! niet vermijden kan. Toch kan het goed zijn, dat men ook eens verneemt, hoe bij woordafleiding van *alle* woorddeelen of letters nauwkeurig rekenschap moet worden gegeven, wil men ten minste streng wetenschappelijk te werk gaan. Ik eisch niet, dat het publiek deze waarheid op mijn gezag aanneme. Een taalreus als van Vloten zou zich dan billijk geraakt kunnen toonen en mij schamper toeroepen, dat het mij, door kamergeleerdheid bedorven manneke, volstrekt niet past een met de volkstaal gedrenkten etymoloog als Hem de wet voor te schrijven. Ik bedien mij dus van de eigen gulden woorden DES MANS te vinden in den Spectator van 3 Sept. 70. Die ooren heeft om te hooren, hoore! „Een aanhangsel op het werk [t. w. Brachet's Grammaire] doet ons dan nog de regels aan de hand bij 't nasporen der woordafleiding in acht te nemen, waarbij beide volgende be-

---

[1]) Dr. van Vlotens verklaring *holle boom* is even hol van beteekenis als valsch van vorm. Stel zelfs *cófa* = hol, dan wordt het nog maar *boom des hols* en is dus weer een nieuwe soort ontdekt!

hartenswaarde [sic] en eenig deugdelijke wetten van woordgronding op den voorgrond treden: 1. Geen woordafleiding is geldig, die niet van ieder letter, zonder onderscheid van 't af te leiden en te verklaren woord weet rekenschap te geven; 2. iedere zoodanige afleiding, die een letterwisseling veronderstelt, moet minstens een overeenkomstig voorbeeld van dergelijke verwisseling voor zich hebben.″

Men ziet het, elk lettertje moet in den haak zijn, elke letterwisseling moet gedekt zijn door een analoog geval, of de etymologie blijft onbewezen. En zeer natuurlijk. Evenals naar vaste wetten 's menschen maag de spijzen verteert en ons lichaam zich daarmede voedt, eveneens werken zijne spraakorganen naar vaste wetten en is de overgang van de eene letter in de andere geen willekeurig spel. De geschiedenis der taal bewijst dit ten volle. En ook een man als van Vloten beslist in dien geest. Wel zegt dit laatste niet evenveel als 't eerste, maar toch is het mij welkom en zal ik er mij van trachten te bedienen, al moge onze taalreus glimlachen op 't denkbeeld, dat Kleinduimpje thans in zijne zevenmijlslaarzen rondstapt. We worden derhalve onaangenaam verrast, nu wij DEN MAN plotseling van standpunt zien veranderen en een vervaarlijke stemme hooren opzetten tegen die „stelselmatige taalgeleerdheid, die 't gezond verstand benevelt.″ „Niet zoo haastig, mijn manneken,″ roept hij blijkbaar verstoord uit, „wat raakt mij uw of een anders taalstelsel wanneer het op taalkundige feiten aankomt, niet naar een of ander willekeurig stelsel, maar naar de ontwikkeling der taal zelve te verklaren, *al mochten ze in geenerlei stelsel passen?*″ Scheppen wij wat adem. De reus is zijn laarzen kwijt en beweert nu, dat ze ondingen zijn, waarin men niet vooruitkomt. Daar hij ons nu wel niet te lijf zal kunnen komen, kunnen wij ons thans veilig wat naderbij wagen en met betamelijken eerbied de vraag doen, op welken grond zoo maar op eens met alle stelsels ter wereld wordt afgerekend. „Wel″, is dan 't antwoord, ″de beslissing der taal zelve gaat boven de voor haar aangenomen wetten″. Jammer voor ons, dat de zin dezer woorden alles behalve gemakkelijk is op te maken. Daar echter de veronderstelling, dat

onze Doctor hier louter onzin spreekt, te stout is om aan te nemen, dienen wij van deze machtspreuk eene redelijke verklaring te zoeken. De zwarigheid ligt blijkbaar in de woorden *de beslissing der taal zelve.* Immers we polemiseerden niet tegen een of anderen taalvorm, we bedilden in de verste verte den stadsnaam *Deventer* niet, maar brachten alleen onze bezwaren in tegen de beslissing van Dr. van Vloten betreffende de afleiding van dezen. 'T eenige dat er dus op zit, is te veronderstellen dat Dr. van Vloten zich met de Taal identificeert of met andere woorden zich zelven als de vleeschwording der Taal aanmerkt. Nu, ik heb er niets tegen dat de Hoogleeraar een nieuwe dwaasheid toevoegt aan de vele, waardoor zijn vaderstad berucht is geworden. Integendeel; maar het zij mij vergund op te merken, dat 't bestreden klankstelsel ten eerste niet van mij en ten tweede niet willekeurig, maar niets meer of minder dan 't gewrocht is van Jacob Grimm, den grondlegger der Germaansche taalstudie.

Hooren we nu verder, wat ons te doen staat, nu dat klankstelsel tegen de beslissing van 't vleeschgeworden Taalwoord indruist.

EERSTE ORAKELSPREUK DER TAALINCARNATIE. „Ge moet dan Uw stelsel maar veranderen, mijn waarde Heer! wanneer het met een dergelijke proef op de som blijkt niet te deugen".

Gevolgtrekking: Aangezien de doode-boomsetymologie de proef op de som is van 't klankstelsel van Jacob Grimm;

aangezien dit klankstelsel daarmede in strijd bevonden is;

wordt het bij dezen op gezag der Taalincarnatie Dr. J. van Vloten afgeschaft.

We zijn dus weer evenver als in 1800. We dwalen weer rond in mist en nevel. 'T gebouw der Germaansche taalstudie moet thans op andere grondvesten opgetrokken. Op welke?

TWEEDE ORAKELSPREUK. „Raadplegen wij ons eenvoudig gezond verstand". Nu — van Vlotens verstand is zeker eenvoudig genoeg, maar of het altijd de kenteekenen van „gezond" vertoont, wordt wel eens door dezen en genen betwijfeld. Het zou evenwel oneerlijk zijn dit thans a priori te stellen; laten wij dit a posteriori zien uit te maken. Wat de uitkomst van dat onderzoek ook zijn moge, dat beroep op 't gezond verstand, die nobele verachting

van alle stelsel verdient onze bewondering. 'T is alsof Mephistopheles zegt: „grau, theurer Freund! ist alle Theorie Und grün des Lebens goldner Baum". Voldoen wij daaraan. Ik voor mij beschik alleen over 't weinigje gezond verstand, dat mij na een anderhalfjarige scheiding van Dr. van Vloten is overgebleven. Maar 't publiek heeft ongetwijfeld een ruimeren voorraad. De Verstandsman spreekt:

„De groote fout van Dr. Cosijns stelselmatig betoog zit hem blijkbaar daar, dat hij in zijn redeneeringen uitsluitend van de schriftelijke vertegenwoordiging der klanken door een dood letterteeken uitgaat, in plaats van dit steeds aan de rijkgeschakeerde uitspraak der levende volkstem te toetsen." Zoo iets klinkt als een klok. Die „doode letter" moet dus getoetst aan de „levende volksstem". In minder hoogdravende bewoordingen uitgedrukt is dit zooveel als: „toets 't geschreven letterteeken aan den uitgesproken letterklank". Zelfs een kamergeleerde als ik kan daar vrede mee hebben. Alleen een kleine zwarigheid verhindert de toepassing. De geschreven vormen *Daventria* en *Davindre* dagteekenen van de 9e en 10e eeuw. Met welke klopgeesterij onze Hoogleeraar zich afgeeft om de volksstemmen der 9e en 10e eeuw weder in 't leven te roepen, weet ik niet; maar het is zaak zulk een handelwijze als kwakzalverij te signaleeren. Naar de uitspraak der 9e en 10e eeuw kunnen we natuurlijk alleen gissen; we mogen ze eenigermate bij benadering zoeken vast te stellen; dat is ook alles. — Nu verzekert van Vloten verder, dat in 't Angelsaksische Daventry de *a* dien naar *e* overhellenden, zoo niet geheelen *e*-klank heeft; maar hij had even goed met Mejufvrouw Van Naslaan kunnen verklaren, „dat het op een heeten dag nog al eens wat helpt, als er wat wind is". Wat ter wereld raakt ons in de buurt van ons Deventer 't Angelsaksisch? Of is het ZHgls bedoeling, dat Oudsaksisch en Angelsaksisch één zijn? Alvorens de geleerde wereld over deze ontdekking aan 't daveren ga, zal het bewijs daarvoor moeten geleverd worden.

Om echter te voorkomen, dat de vermaarde volkstaalkundige ons later met gemaakte verontwaardiging te gemoet voere, dat hij de THANS levende volkstaal bedoelt en de oudere geschreven vor-

men hem niets zijn in vergelijking van deze eeuwige frissche bron, moeten wij even nagaan, of uit de thans heerschende uitspraak *Dèventer* met eenige zekerheid kan worden besloten, dat de oorspronkelijke vorm *Diventer* in plaats van *Duventer* is geweest. De levende volksstem geeft hierop een ontkennend antwoord. Om één enkel woord te noemen — de *e* in *beter*, welke (o. a. blijkens *baten*) uit een vroegere *a* ontstaan is, klinkt juist evenals in den eigennaam *Dèventer*, terwijl (NB!) die van 't verleden deelwoord *'egeven* geheel anders dan van Vlotens *ae* of *è* wordt uitgesproken! Meer voorbeelden zijn onnoodig in deze voor 't publiek bestemde brochure. Maar daaruit blijkt duidelijk, dat de beoefening der volkstaal onzen Hoogleeraar minder verrijkt heeft met wetenschappelijke kennis dan met den aanzienlijken onkieschen woordenvoorraad, waarmede zijne tegenstanders bij elke nieuwe Bloemendaalsche galuitstorting worden begroet.

Edoch — we bevinden ons nog steeds in de Gezonde Apotheek. Onze Hoogleeraar, voor een oogenblikje met bewonderenswaardige nederigheid de rol van iemand met een heel gewoon, maar ook heel gezond verstand spelende, vraagt: „of er in ouden tijd, dien bijv. waarin de oude Saxen hun Deventer marke, die later een rijksstad werd, grondvestten, een werkwoord *deven* bestond, dat met den toenmaligen vorm van *geven* evenzeer overeenkwam als *deven* met den tegenwoordigen". Nu, die vraag stond hem vrij. En, ware hij wijs geweest, hij had 't antwoord aan anderen overgelaten. Daar verrijst echter plotseling de man van wetenschap en antwoordt: „wij treffen, naast het Gothische *giban* voor 't eerste [d. i. *geven*], het Gothische *divan* voor 't laatste [d. i. *deven*], met de beteekenis *sterven* aan. Het gelijkluidend verleden deelwoord daarvan beteekent dus *gestorven* of *dood*, en het uit dit *deven* en het zelfst. naamw. *tere* saamgestelde *Deventer* een *gestorven* of *dooden boom*. De zaak is zoo eenvoudig, dat zij ieder, *die niet van alle gezond verstand misdeeld is*, duidelijk moet zijn. Giban : divan = geven (of gaeven) : deven (of daeven)". [1])

[1]) De Deventer uitspraak *gèven* of *gaeven* is een pure fictie. Een Deventerschman zegt *geven* evenals wij. Maar met de taalkennis van onzen Hoogleeraar moet men het zoo nauw niet nemen.

Ik weet niet, of onze Wonderdokter veel goocheltoeren verricht heeft, die dezen nabij komen. Ik weet ook niet, wat meer onze verbazing verdient, 's MANS onhandigheid of zijn voorbeeldelooze driestheid. Maar wat ik wel weet is dit, dat hij zich een publiek voorstelt, dom genoeg om zich zoo grof te laten beetnemen. Zoo ergens dan past hier de door den Waarheidsapostel zoo vaak gebezigde term — *boerenbedrog*.

Ten einde zelfs den onnoozelsten der onnoozelen in staat te stellen van Vlotens mathematische vaardigheid te bewonderen, stel ik voor een oogenblik den vierden term onbekend, dus $= x$ en krijg dan de vergelijking

geven: deven = *giban* : x

De oplossing kan geene andere zijn dan

geven: deven = *giban: diban.*

Niettemin schrijft 't Gezond Verstand *divan*! Alsof dat zoo maar 'tzelfde is!! Om echter de zaak voor lezers, die juist geen heksenmeesters in 't Gotisch zijn, te verbloemen spelt hij opzettelijk *divan*; des te geleidelijker schijnt dan de overgang tot 't hersenschimmige *deven!* Maar een man, wien het niet om 't letterteeken, maar om den letterklank te doen is, moest *weten*, dat een Gotische *v* niet de waarde heeft van *v* maar van *w*, en die wetenschap toonen door 't woord voor Hollandsche lezers niet *divan*, maar *diwan* te spellen. Hij begreep althans, dat een Gotische *b* en een Gotische *v* niet identisch zijn. Getuige de fraaie (trouwens voor nietkenners van 't oud Germaansch volkomen onbegrijpelijke) noot, waarin op zalvende wijze verklaard wordt: „met het verschil der *b* en *v* in beide vormen hebben wij ons hier niet in te laten." Heel wijs gehandeld, want wanneer onze Hoogleeraar zich daarmede had blieven in te laten, zou hij er deerlijk mee hebben ingezeten. Ziedaar een probaat huismiddeltje: laat U niet in met 'tgeen tegen Uwe stellingen is aan te voeren en een glansrijke overwinning op alle taal- en natuurwetten zal Uw deel zijn! Maar de Nederlandsche lezer, die 't onderscheid kent van *w* en *v* en die weet, dat om van Vloten te *geeuwen* of te *geven* volstrekt niet 'tzelfde is, kan thans oordeelen over de voorbeeldig nauwgezette wijs, waarop DE MAN, wiens leven en streven de

Waarheid zelve is, met taalkundige vraagstukken rondspringt. Had hij ten minste nog maar op de wisseling van *verf* en *verw*, en *slof* en Eng. *slow* gewezen, dan konden lezers, die van geen onderscheid weten tusschen sluit- en tusschenletters, van taalwetten der 19_e en taalwetten der 9e eeuw, gemakkelijk in den waan gebracht worden, dat van *diwan* reeds vóór of in de 9e eeuw een *divan* kon groeien! — Maar ik wil kort zijn. Ik wil verder niet eens aanvoeren, dat voor de taal der „Oude Saxen, welke hun Deventer marke, die later tot rijksstad werd, grondvestten", geen *diwan* [1]), maar wel 't verwante werkwoord *dôjan* kan bewezen worden; dat reeds alleen de treffende overeenkomst der *v* in 't Engelsche *Daventry* met die van ons *Deventer* genoeg bewijst voor de echtheid van deze en tegen 't dubbele door van Vloten aangenomen mirakel. Ik eindig thans met de *v*-questie en vestig de aandacht op 't tweede punt. Dit betrof, gelijk de oplettende lezer zich zal herinneren, den door den Hoogleeraar aangenomen, helaas wederom *aangenomen* overgang van *i* tot *a*.

Ik stel voorop, dat uit de schrijfwijze *Daventria*, *Davindre* en de 10-eeuwsche etymologie van Hucbaldus, als zou de stad naar zekeren *Davo* [2]) geheeten zijn, ten klaarste blijkt, hoe vast de *a* hare plaats behoudt en hoezeer onze Hoogleeraar, van de Angelsaksische *ae* reppende, uitmunt in 't overhoop halen van allerlei dingen, die met de aanhangige zaak niets te maken hebben. Thans wil ik mij voor den Engelschen plaatsnaam van 'tzelfde middel bedienen als de groote man aanbeveelt en richt mij dientengevolge tot allen, die zoo gelukkig zijn wat gezond verstand en Engelsche taalkennis te bezitten. Ik neem daarbij zelfs aan, dat Dr. van Vlotens stelling waar is en dus zoowel in 't Nederlandsch een *deven* uit *dewen* als in 't Engelsch een *to dive* uit *to diwe*, volgens hem thans *to die*, zich ontwikkeld heeft. Ik vraag dan op mijne beurt, hoe 't verleden deelwoord van dat *to dive* wel zal moeten luiden. Ten einde te verhoeden, dat onze tegenstander met onze methode

---

1) Dat trouwens alleen in 't Gotisch en wel als verleden deelwoord voorkomt.

2) Volgelingen van van Vloten zijn thans verplicht van *Dèvo* en *Dèvobier* te spreken. Maar die zullen in Davo's veste wel schaarsch zijn!

geen vrede hebbe, bezigen wij dezelfde, als hij heeft aangegeven, en stellen de vergelijking op:

geven: gegeven = deven: gedeven
to give: given = *to dive: x.*

Als antwoord krijgen wij *diven*. De *i* ware dus tot onzen tijd gebleven. Toch heet de stad *Daventry*. Evenwel — onze tegenpartij heeft 't recht de analogie van *to give* niet aan te nemen. Wat blijft hem dan over? Niet veel meer dan als oorspronkelijken vorm een *devan* te stellen, dat volgens de gewone Angelsaksische schrijfwijze er als *defan* zou uitzien. Doch hij vergeet dan, dat uit dezen vorm zich 't bestaande *to die* niet zou hebben kunnen ontwikkelen, en hij, zoo hem dit niettemin mogelijk voorkomt, tegen zijn eigen regel zondigt, volgens welken „minstens één overeenkomstig voorbeeld" gevorderd wordt, „om die woordafleiding geldig te doen verklaren". Bovendien worden we dan nog gedwongen aan te nemen, dat deze *e* bij vergissing als *ae* werd geschreven, dat deze *ae* al weder bij vergissing als *a* geschreven, maar als *e* uitgesproken bleef, dat dit komische tweetal van verwarringen en vergissingen nog komischer werd door de toevoeging van een andere verwarring of vergissing, die van *v* met *w*, en dat eindelijk beide kluchten-combinaties zich onafhankelijk van elkander in twee door 't kanaal gescheiden rijken hebben kunnen ontwikkelen om per slot van rekening door 't scherpziend oog van den Redacteur van 't Abderietisch Weekblad te worden ontdekt en vervolgens aan 't daverende Nederland in zijn Vijftal Voorlezingen te worden verkondigd. Veeleer geloof ik niet te boud te spreken, wanneer ik beweer, dat Dr. van Vlotens etymologie zelve een *doode boom* verdient te heeten, die nooit vruchten heeft kunnen opleveren voor de wetenschap, omdat hij wortelde in den dorren grond van zijn Oudgermaansch taaldilettantisme.

We komen thans aan 't tweede deel onzer taak, 'twelk daarin zal bestaan, dat wij nagaan, hoeveel recht van spreken DE MAN heeft, die naar welgevallen beschikt over de hoogere of lagere plaats, welke zijne medetaalbeoefenaars verdienen in te nemen. Ik wil daarbij geenszins 't vermoeden opwekken, dat ik met veel zorg uit de vele bloemlezingen en andere geschriften van Dr. van

Vloten een bloemlezing van flaters en abuizen heb samengesteld om de ware verdiensten des Hoogleeraars te verkleinen. In 't minst niet. Ieder staat bloot aan dwalingen en vergissingen, en het ligt dus voor de hand te veronderstellen, dat, hoe hoog onze taalreus boven zijne vakgenooten uitsteken moge, er desalniettemin eenige zeer gegronde aanmerkingen op zijn werken te maken zijn. Zelfs is het hoogstwaarschijnlijk, dat aan de reusachtige proportiën van zijn gigantisch vernuft blunders van even kolossale afmetingen zullen beantwoorden. Wij zullen zien, wat dies zij. Wij gaan maar alwat DE MAN op Middelnederlandsch taalgebied leverde met stilzwijgen voorbij, alhoewel ook nog in den laatsten tijd de Dietsche Warande uitgezochte staaltjes geleverd heeft van 's MANS uitnemend oordeel en taalkennis, die ik nu maar 'in 't vet' houd. Het zij mij alleen geoorloofd in 't voorbijgaan op te merken, dat de veelzijdige ontwikkeling van 's MANS geest zijn blik op 't gebied der taal eenigermate beneveld schijnt te hebben, zoodat zich nu en dan verschijnselen van bedenkelijken aard voordoen. Dr. van Vloten schijnt door zijn uitgebreide natuurkundige studiën, eenigszins monomaan geworden te zijn op 't teedere punt der dieren- en plantenwereld. Hebben we gezien, welke wanhopige pogingen hij aanwendde om van Deventer een dooden boom te maken, niet minder vermakelijk is het om te lezen, hoe hij in den versregel (D. W. 8, 84)

Hi onsiet der boser meren

't onschuldige *meren* voor een *merrie* uitmaakt, terwijl het dood eenvoudig voor *mare* staat, dat nog in onzen tijd *gerucht* beteekent. Dit en heel veel anders, dat bespottelijk genoeg is, sla ik over om beoefenaars van 't Dietsch niet te sterk te doen twijfelen aan 's MANS kunde en doorzicht, welke, als ik nogmaals ten overvloede aanmerk, zoo kolossaal zijn, dat zij tot diergelijke uitspattingen van vernuft aanleiding geven. Ik wil evenmin Dr. van Vloten als kettermeester van germanismen, gallicismen [1]), soloecismen

[1]) Onder deze schijnt hij trouwens woorden als *liber* voor *vrij* te rangschikken. Iets dat mij niet helder is. Zou dan *blunder* een Anglicisme zijn en Dr. van Vloten een Anglomaan?

enz. belachelijk maken door hem zijn eigen idiotismen voor te houden. Ik zoude anders volzinnen kunnen citeeren, als daar zijn: 'bij de gesprekken is vooral die *gevleugelde wisselspraak* van belang, waarin Vondel zulk een meester is'; ,die *schemering* in 's menschen geest, die zonderlinge *wisselwerking* van 't heldere verstand en 't grillige gevoel in haar verschillende schakeeringen'; 'er is een soort van Lierdicht, dat der bespiegeling en *betrachting*'; 'waar [de epische dichter] den draad afbreekt, blijft hij het einde toch in de hand houden, om het naar welgevallen weder aan te knopen. Zooook waar hij het reeds bereikte *tijdpunt verlaat om van 't gebeurde op* een vroeger te gewagen' enz. enz. De Hoogleeraar zou mij kunnen tegenwerpen, dat hij nooit zijn eigen taal als van vreemde smetten vrij anderen had aangeprezen en verder kunnen vragen, of dan alleen een docent aan een Hoogere burgerschool 't recht heeft om een cacographie te schijven en het dus een Hoogleeraar niet geoorloofd is er eene onder den titel Aesthetica saam te stellen. Ik rep van dit alles geen woord en neem als voorbeeld van zijn voorbeeldelooze vlijt, kennis, talent — ja wat niet al, 't eerste 't beste boekdeeltje van zijn hand, dat op mijn schrijftafel ligt, de uitgelezen gedichten van Stalpert van der Wiele. Uit de opdracht blijkt, dat de Hoogleeraar op verzoek van 't Genootschap [Gerardus Magnus is overgegaan tot vervaardiging dier bloemlezing uit des zangerigen Delfschen pastoors werken. Over de juiste keuze zal ik niet oordeelen; trouwens hem een verwijt te maken van wat hij achterwege liet, is mijn bedoeling niet. Ik kan volstaan met de waarde der noten of verklaringen aan den voet der bladzijden te doen uitkomen. Komen we daarbij tot de slotsom, dat men op goede gronden met Robertus Nurks kan uitroepen „niet veel zaaks", dan verzoek ik toch bij dezen beleefdelijk den Leden van genoemd Genootschap dit niet mij, maar den hooggeleerden Bewerker te wijten. Ik dring hier louter uit voorzichtigheid op aan. Het kan toch ook zeer goed wezen, dat gemelde Leden — mij tot mijn leedwezen persoonlijk onbekend — geheel van mijn gevoelen zijn. Ja misschien is de gissing niet al te gewaagd, dat een goed deel van Deventers verbittering op onzen Hoogleeraar te wijten is aan diens ken-

nelijke geringschatting der geestvermogens van dat Genootschap. Is dat zoo, dan verzoek ik HH. Leden vooral te bedenken, dat deze minachting zich volstrekt niet tot hunne personen alleen bepaalt, maar dat uit alle andere uitgaven van Dr. J. van Vloten ten duidelijkste blijkt, op welk laag standpunt 't geheele lezende en denkende Nederland in zijne schatting staat. Iets wat wij, de duizelingwekkende hoogte, waartoe zich onze denker heeft weten te verheffen, in aanmerking nemende, moeilijk kwalijk kunnen nemen. Ziehier nu de bewijzen, dat de Hoogleeraar door allerlei onbeduidend vulsel den voet der bladzijden met aanteekeningen voorziet, die zijn werken den *schijn* geven van door en door geleerd te zijn, maar ook niets meer dan dat. Wij kunnen ze gevoeglijk in twee soorten verdeelen, waarvan de eerste best gemist kan worden door lieden, die wel eens in onze zeventiende-eeuwers gebladerd hebben, en de andere eerst op hare waarde zal geschat worden in den tijd, dat 't Nederlandsch een doode taal zal zijn geworden, terwijl beide geheel ontbeerlijk zijn voor de gelukkige bezitters van gezond verstand, een ras, dat blijkens des Hoogleeraars jongste pennevrucht bij uitnemendheid waardig is over taalquesties een beslissend oordeel uit te spreken.

EERSTE CATEGORIE VAN DUISTERE WOORDEN EN WOORDVORMEN. Pag. 11 *werdt*, wordt; pag. 12 (de lezer mocht het anders alweer kwijt zijn) *werdt*, wordt; pag. 18 (o Stumperlezer!) *werdt*, wordt; pag. 39 (waarachtig weer!) *werdt*, wordt; pag. 113 (dit is te vergeven na een pauze van eene kleine 74 bladzijden) *werdt*, wordt. En nu weten we het. Derhalve overgegaan tot andere: pag. 6 *yedt*, iets; *niet*, niets; pag. 11 *niet*, niets; pag. 73 *niet*, niets; pag. 128 *iet*, iets; pag. 213 *min als niet*, minder dan niets. Nu dit *iet* = *iets*, *niet* = *niets* (wat wij trouwens ook wel weten, daar we nog spreken van *ietwat*, *niet met al*, een *weetniet*, een *durfniet* enz.) is 's MANS zwak en een aartsliefhebberij, die vooral in 's MANS uitgave van Huygens (Roelants editie) miraculeus voortwoekert. En voor zoo iet d. i. iets gevoelt natuurlijk elke rechtgeaarde nietploert eerbied. Thans wat lastigers: pag. 57 Benedictus' *oorde*, orde; pag. 47 *oorde*, orde; pag. 68 *oorde*, orde; pag. 91 *oorde*, orde; pag. 200 *oorde*,

